

СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОЇ ДЕТАЛІ У ЗБІРЦІ «МАМА ПО СКАЙПУ»

У статті здійснено огляд тематикизбірки «Мама по скайпу». Розглянуто художні деталі як засіб вираження внутрішніх конфліктів героїв. Визначено типи портретних деталей як засобу досягнення структурної і семантичної цінності художніх творів збірки.

Ключові слова: *художня деталь, портрет, психологізм, проблема, самотність, відчуження.*

У ХХІ ст. в українській літературі з'явилося багато видань, укладених за таким принципом: замість того, щоб добирати вже існуючі оповідання та складати їх у одну спільну збірку, упорядники запрошували авторів писати нові твори відповідно до запропонованої ідеї. О. Галета у статті «Новий реалізм у нових реаліях : «Мама по скайпу»» зазначає: «Більшість таких видань було орієнтовано на комерційні досягнення, і відображали або внутрішні питання літератури (наприклад, природу художнього письма), або питання про місце літератури у новій культурній ситуації чи соціумі (зокрема, за умов популяризації

мистецтва). Однак серед подібних видань варто вирізнити, які означили принципово новий підхід – погляд на літературу як засіб для вирішення самих соціальних проблем, чи принаймні для їх озвучення. Одним із таких «комунікативноспрямованих» видань, покликаних ініціювати й підтримувати суспільну дискусію, стала добірка, присвячена проблемі комунікаційного розриву між батьками й дітьми – «Мама по скайпу»...» [1, 30].

Збірка оповідань «Мама по скайпу» вийшла майже одночасно українською та німецькою мовою у 2013 році. Відома дитяча письменниця нашої країни Мар'яна Савка пояснила ідею збірки та її появу на світ у передмові до книги, що має назву «Очима дітей». Літературознавець зазначила, що проблема міграції знайома не тільки нам. По цілому світу розкидані поляки, ірландці, вірмени, євреї, росіяни, турки, араби, африканці. Люди різних народів поєднані прагненням кращого життя, як не для себе – то для своїх дітей. А тим часом між дорослими і дітьми виникають постійні «комунікативні розриви».

Зазначимо, що одним із засобів композиційної організації тексту є художня деталь. Художня деталь – це виразна подробиця, яка несе суттєве смислове й ідейно-емоційне навантаження. Головною функцією деталі у творі можна вважати виділення головного у творі й привернення уваги читача, збудження його уяви, спонукання до роздумів.

Для розкриття характеру персонажів письменники збірки в основному використали портретні деталі, за допомогою яких виділяємо такі різновиди портретних деталей : портретна деталь-штрих, портретна деталь – лейтмотив [Див.: 2]. Під портретною деталлю-штрихом розуміємо легкий абрис зовнішності персонажа із зазначенням двох-трьох рис. Специфіка даного типу портрета полягає в тому, що деталь одноразова і частіше застосовується для характеристики другорядних осіб [Див.: 4]. В контексті сказаного необхідно розглянути уривок з роману Наталки Снадяно «Фрау Мюллер не налаштована платити більше». Цікаво, що авторка дивиться на еміграцію мільйонів українців без надриу: мовляв, нічого ненормального, досвід заробітчанства за кордоном — це просто ще один досвід, до того ж цікавий і часом навіть приємний, бо можна пожити в Берліні, подивитися на інший світ, познайомитися з новими людьми, зрештою — просто змінити своє нудне й застоєне життя. Мабуть, саме завдяки цій природності оповіді головна героїня роману з кожним реченням стає нам усе ближчою, більш різносторонньою. Як жива людина, в якій усього є потроху — і радості, і смутку. Христина працює прибиральницею за кордоном у колишніх безробітних, а тепер – власників модної крамниці натуральної косметики. Авторка так описує господаря: «Рудольф був невисоким блондином із понуро опущеними плечима, блякло-сірими і вицвілими бровами. На його щоках майже завжди нерівними плямами розливався рум'янець, а коли він щось говорив, то намагався відвести погляд у бік. У нього були жовті зуби. Він гриз нігті і губи, соромлячись цього перед дітьми» [3, 33]. Наталка Снадяно використовує такі портретні деталі : «понуро опущені плечі, «блякло-сірі і вицвілі брови» «жовті зуби» [3, 33]. Підібрані письменницею епітети служать не тільки маркером авторської оцінки, а й висловлюють його певну установку. В результаті виділяються такі риси характеру героя, як сором'язливість, невпевненість у собі. Спочатку чоловік відчував себе непотрібним суспільству. Він закінчив філософський факультет і декілька років не міг знайти роботу. Згодом у них з жінкою народилось двоє дітей. Вони почали працювати у крамниці. І, незважаючи на те, що подружжя навіть не мало телевізора вдома, вони бавились у настільні ігри, розмовляли, читали вголос книжки, проводили разом весь час. Герої посправжньому були щасливими, але раніше. Прошли роки, і Рудольф цілком несподівано для всіх покинув родину і переїхав до коханки з Берліна. Це стало шоком навіть для

Христини, адже їй здавалося, що Рудольф належить до того типу чоловіків, які ніколи і ні за яких обставин не кидають сім'ї [Див.: 3]. Зазначений портрет співвідносить вигляд героя з вказаними обставинами. Чоловік приховував свої почуття до іншої жінки, тому завжди виглядав скритним, невпевненим.

Автор «Степанового щастя» Олександр Гаврош акцентує увагу на проблемі «закинутості» в чужий світ. Головний герой розповідає про зверхнє відношення до українців європейцями. Працюючи у чужій країні, чоловік нерідко ставав обманутим та висміяним об'єктом. Він зазначав, що до українських заробітчан ставляться несправедливо. Варто звернути увагу на портрет головного героя. Увагу оповідача твору привернули саме очі героя, які і стають домінантою його портрета. Автор використовує ампліфікацію у своєму оповіданні. За допомогою повторюваних епітетів письменник застосовує лейтмотивну портретну деталь. У оповіданні зустрічаються такі портретні деталі: «сталеві очі», «вологі очі», «люті очі» [3, 80]. У результаті перед читачем вимальовується не просто зовнішній, а й психологічний портрет героя, людини нещасної, загнаної.

Варто зазначити, що тенденцією в оповіданнях є повтор, семантична акцентуація кольорів, значень. В контексті сказаного можна навести приклад опису пальців Христини – персонажа оповідання «Фрау Мюллер не налаштована платити більше». Холодні пальці та долоні героїні є лейтмотивними деталями. У творі спостерігається акцентуація прикметника «холодний», який нагнітає негативні емоції протягом твору. «До холодних долонь Христина звикла і на пощипування у пучках пальців не звертала уваги, довго перебувала на холоді, тоді не допомагали найгрубші рукавиці. Такими ж холодними були кінчики пальців на ногах, і Христина спала у шкарпетках навіть улітку, бо достатньо їй було стати босими ногами на прохолодну підлогу хоч би й у спеку, як пальці моментально ставали крижаними, і їй довго не вдавалося заснути, поки вона марно силкувалася розмасувати і зігріти їх» [3, 47]. Драматично те, що Христина – людина з музичною освітою, вимушена працювати прибиральницею. Засіб, яким Христина протирала полиці, мав специфічний запах. Від цього запаху паморочилося у голові, посилювався біль у пальцях. Навіть закінчується оповідання тим, що лікар діагностувала у Христини артрит і порадила жінці не запихати рук у холодну воду.

Необхідно проаналізувати й оповідання Тані Малярчук «Час дітей». Справжнім авторитетом для дітей, покинутих на бабусь та дідусів, а й деяких представлених лише собі, став Федько з оповідання Володимира Винниченка «Федько - халамидник», який був справжнім героєм для дітлахів, адже він боровся за справедливість та захищав слабшого. Група дітей, об'єднана спільною проблемою, – нестачею виховання та уваги від близьких, не розумілася на тому, яка справа дійсно гідна похвали. В очах інших мешканців села діти перетворились на справжніх бандитів. Вони налітали на господарства сусідів як саранча, стоптували, викорчовували, виривали з корінням, обривали, обтрясали, обносили – за ними залишались пустирища і вигоріла земля. Боялись діти тільки Федірка та його маму. Вони були сусідами, однак діти нічого не знали про цю родину. Маленькі герої навіть не були впевнені, що вони взагалі люди. Оповідач зображує Федіркову маму, як стару, суху, чорну, з довжелезним носом, в чорній хустці» [3, 109]. Прикметник «чорний» служить основою образного уявлення, підсилює емоційне сприйняття читача, акцентує увагу на душевному стані героїні.

А в оповіданні Галини Малик «Славка» акцентується увага на прикметнику «чужий». Жінка працювала в Італії. Вона виношувала «чужих» дітей. Повернувшись з-за

кордону, мама Славки виглядала чудово, але Славці вона здавалась зовсім чужою. Окрім того, читач спостерігає за тим, як бідну дівчинку цілодобово ображають однолітки через те, що мати дівчинки поїхала на заробітки закордон. Матусі не було поряд, щоб захистити дитину. Авторка твору використовує повтор епітетів «чужа», та «очужіла», що вказують на комунікативний розрив між мамою та донькою, викликаний відстанню та часом.

Головна героїня оповідання Галини Крук «Норауга» покидає сина на бабусю та емігрує на заробітки до Італії. Раніше зранку жінка запитувала у свого маленького Іванка, що йому наснилося. Маленький хлопчик дуже любляв ділитися з мамою такою особистою інформацією. А тепер він би зняковів і відмахнувся від такого запитання. Проблему відчуженості сина і матері підкреслено й авторським коментарем : «Скупі синові емоції, інших він соромиться»[3, 18]. Цікавим у творі є асоціативний образ мишки, з якою порівнюється головна героїня, спостерігаючи за чужими дітьми. Проблема відчуження у творі переплітається з проблемою самотності, адже образ мишки асоціативно розкриває особливість психології та характеру жінки, вказує на її самотність. Прірву між сином та мамою підкреслено й ефектом так званої психологічної маски, адже по скайпу хлопчик діловий та відсторонений, тому що хоче здаватися дорослішим, справити враження на маму, запевнити, що вдома все добре.

Важливе семантичне навантаження несе й образ павучихи, до якої Неля ніби увесь час звертається. Це візійний образ страхів головної героїні, який втілює всі підсвідомі почуття героїні. Жінка увесь час повторює : «О паура!» (з італ. – я боюся), «страх», « велика павучиха» [3,19]. У вказаному оповіданні павутиння можна трактувати у психологічному плані: павутиння страхів матері, павутиння тих обставин, заручниками яких стала родина. А павучиха символізує відчуття того, що зовнішня і внутрішня реальність є невидимою пасткою, і у героїні не має шансу вивільнитися з неї, адже духовну спорідненість із власною дитиною героїні замінюють ряди скупих повідомлень на кшталт : «Дзвінок завершено. Тривалість 11:45», «Абонент Іван 2002 не відповідає», «Пропущені дзвінки від Іван 2002» [3, 17]. Цими рядками Галина Крук підкреслює й те, що, не зважаючи на усі сучасні відкриття, гаджети ніколи не зможуть замінити рідну людину для дитини, вони не в змозі закрити прірву в спілкуванні.

Маленькому герою оповідання «Ягоди» Маріанни Кіяновської теж було дуже важко розлучитися з мамою, яка згодом поїхала працювати закордоном. Добре, що в нього була добра бабуся, яку він дуже любив. Але ж жоден родич не замінить маму! Важливою художньою деталлю є низка риторичних питань, які посилюють емоційне сприйняття читачів: «Чому мама не взяла його з собою? Чому вона перестала до них дзвонити? Сьогодні – також не подзвонить. Ні сьогодні, ні завтра. Тітка дзвонить, а мама ні. І тітка про маму каже, що нічого не знає. А Павло каже, вона там собі когось знайшла. Але хіба вона може отак просто знайти там, в Італії, собі дитину?» [3, 67]. Дитині легше думати, ніби мама лежить в лікарні, що вказує на психологічне сприйняття героя як прагнення пояснити проблему покинутості. Символом самотності у творі виступає горище, на якому хлопчик проводить більшість часу. Горище стало місцем, куди маленький герой міг втекти від своїх проблем, побути на самоті та поміркувати про їхнє з мамою життя

Отже, одним із засобів композиційної організації тексту є художня деталь. У сучасному літературознавстві проблема вивчення художньої деталі залишається одним з актуальних питань дослідження поетики художнього твору. Система художніх деталей виконує різноманітні функції у художніх творах, зокрема, виступає у якості одного із засобів

досягнення структурно-семантичної єдності тексту, розширює інтерпретаційну компетенцію читача, викликає асоціативні зв'язки, що забезпечують динамічність опису.

Список використаної літератури

1. Галета О. І. Новийреалізм у новихреаліях : «Мама по скайпу». *Наукові праці*. 2014. № 219. С. 29–33.
2. Куцик О. Портретний опис як засіб осягнення характеру літературного героя (на матеріалі повісті К. Паустовського "Чорне море"). *Молодь і ринок*. 2011. № 7. С. 88-92.
3. Мама по скайпу / за ред. М. Савки, К. Бруннер .Львів : Головн. ред. : ВСЛ, 2013. 190 с.
4. Марчук Л. М. Мовні засобистворення портрета в жіночій прозі Галини Тарасюк. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка* :зб. наук. пр. / відп. ред. С. Д. Абрамович. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. Вип. 18. С. 3-7.